

УДК 330.1

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА САНАРИПТЕШТИРҮҮ ПРОЦЕССИНИН
ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Аскарова Айнура Каныбековна
aynura.7474@mail.ru

Орозова Чыныгул Самидиновна
Б.Осмонов атындагы ЖАМУ

Жалал-Абад шаары, Кыргыз Республикасы
chorozova@mail.ru

Абдешимова Гулжамал Абдешимовна

К.Ш. Токтомаматов атындагы Эл аралык университет
г. Жалал-Абад, Кыргызская Республика
matkarimova1966@mail.ru

Аннотация: Макалада Кыргыз Республикасындагы санариптештирүү процесси каралган. Макаланын максаты - өлкөдөгү санариптештирүү процессинин учурдагы абалын талдоо жана анын өнүгүшүнө тоскоолдук кылган көйгөлөрдүү аныктоо. Бул процесстин глобалдык абалына баа берүү менен бирге Кыргызстандагы санарип экономиканын абалына талдоо жүргүзүлдү. Санарип экономиканы ишке ашыруу багыттары көрсөтүлгөн.

Түйүндүү сөздөр: санариптик технологиялар, санарип экономикасы, санариптештирүү саясаты, санариптештирүү, маалыматтык-коммуникациялык технологиялар.

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ЦИФРОВИЗАЦИИ В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Аскарова Айнура Каныбековна
aynura.7474@mail.ru

Орозова Чыныгул Самидиновна
ЖАГУ им. Б. Осмонова

г. Жалал-Абад, Кыргызская Республика
chorozova@mail.ru

Абдешимова Гулжамал Абдешимовна

Международный университет им. К.Ш. Токтомаматова
г. Жалал-Абад, Кыргызская Республика
matkarimova1966@mail.ru

Аннотация: В данной статье рассмотрен процесс цифровизации в Кыргызской Республике. Целью статьи является анализ современного состояния процесса цифровизации в стране и выявление барьеров, препятствующих ее развитию. Проведен анализ состояния цифровой экономики в Кыргызстане наряду с оценкой мирового состояния данного процесса. Показаны направления реализации цифровой экономики.

Ключевые слова: цифровые технологии, цифровая экономика, политика цифровизации, цифровизация, информационно-коммуникационные технологии.

FEATURES OF THE DIGITALIZATION PROCESS IN THE KYRGYZ REPUBLIC

Askarova Ainura Kanybekovna
aynura.7474@mail.ru

Orozoza Chynygul Samidinovna
JASU named after B. Osmonova,

Jalal-Abad city, Kyrgyz Republic

chorozova@mail.ru

Abdeshimova Gulzhamal Abdeshimovna

International University. K.Sh. Toktomamatova

matkarimova1966@mail.ru

Annotation. This article examines the digitalization process in the Kyrgyz Republic. The purpose of the article is to analyze the current state of the digitalization process in the country and identify barriers that impede its development. An analysis of the state of the digital economy in Kyrgyzstan, along with an assessment of the global state of this process, has been carried out. The directions of the implementation of the digital economy are shown.

Key words: digital technologies, digital economy, digitalization policy, digitalization, information and communication technologies.

Киришүү. Кыргызстанда санариптештирүүгө өбөлгө түзгөн санарип технологиялардын өнүгүү деңгээли жаңыдан калыптанууда. Кыргызстанда санариптештирүүгө түрткү берген Санариптик технологиялардын өнүгүү деңгээли калыптануу этабында, б.а. өзүнүн өнүгүүсүнүн башталышында турат. "Санариптик Кыргызстан 2019-2023" санариптик трансформациясынын Концепциясын ишке ашыруу боюнча "Жол картасына" Кыргыз Республикасында санариптештирүүнү киргизүүнүн негизги милдеттерин ишке ашыруунун алкагында төмөнкүдөй максаттар берилет: 1. Санариптик мамлекетти өнүктүрүү; 2. Санариптик экономиканы өнүктүрүү; 3. Санариптик көндүмдөрдү өнүктүрүү; 4. Кибер коопсуздукту камсыз кылуу; 5. Концепцияны ишке ашыруу процессин башкаруу; 6. Маалыматтык-агартуу иши.

Материалдар жана изилдөө методдору. Методологиялык база болуп абстрактуу издөө, санариптештирүү процессинин маселелерин талдоо саналат.

Тыянактар жана талкуулар. Кыргызстан дүйнөнүн 79 өлкөсүн камтыган Ачык Өкмөт өнөктөштүгүнө кирген Борбор Азиядагы биринчи өлкө болду.

1-таблицасы

Open Data Inventory ODIN рейтингдеги КР ээлеген орду

	Маалыматтарды камтуу жагынан КРнын ээлеген орду				Маалыматтардын ачыктык деңгээли боюнча КРнын ээлеген орду			
	2015	2016	2017	2018	2015	2016	2017	2018
Борбор Азия Мамлекеттери	1	1	2	2	2	1	2	2
Дүйнөлүк мамлекеттер	26	18	34	41	56	43	71	80

Маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу боюнча маалыматтарды колдонуу менен Кыргыз Республикасында санариптештирүүнү жайылтуу процессин талдоого болот.

2013-жылдан бери республиканын уюмдарында маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонгон ишканалардын жана уюмдардын саны туруктуу өсүүдө. Демек, эгер 2013-жылы алардын саны 10 396 бирдик болсо, 2017-жылы - 11 923 бирдик, ал эми 2018-жылы - 12 152 бирдик. Региондордун контекстинде эң чоң үлүш Бишкек шаарына - 35,2% жана Чүй облусуна - 13,8%, ал эми эң кичинеси - Талас облусуна - 3,5% туура келет (2-табл.) [3, Б.19].

2-таблица

КР ишканаларында жана уюмдарда маалыматтык-коммуникациялык технологияларды пайдалануу боюнча маалымат (бирдиктерде)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кыргызстан Республикасы	10396	11013	11400	11875	11923	12152
Баткен областы	376	581	586	593	618	615
Джалал-Абад областы	1153	1143	1158	1220	1212	1279
Иссык-Көл областы	530	696	687	712	743	726
Нарын областы	526	538	570	602	622	622
Ош областы	595	1072	1054	1114	1179	1171
Талас областы	425	425	417	418	415	480
Чуй областы	1301	1433	1422	1459	1643	1706
Бишкек шаары	4666	4252	4639	4815	4290	4356
Ош шаары	824	873	867	942	1201	1197

Республикада санариптештирүүнүн өнүгүшүн мүнөздөгөн кийинки көрсөткүч болуп ишканаларда жана уюмдарда маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын болушу саналат (3-табл.).

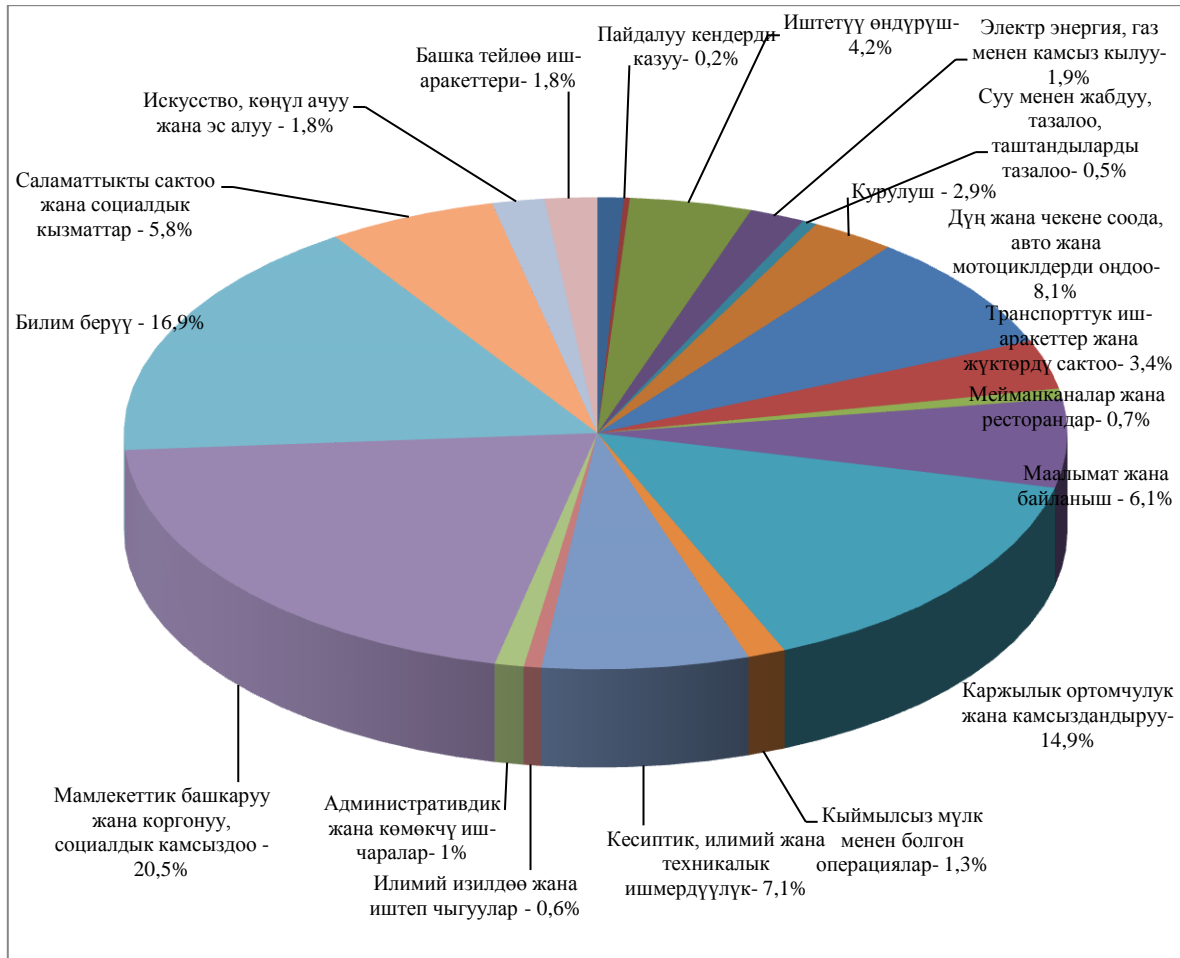
3-таблица

Кыргыз Республикасынын ишканаларында жана уюмдарында маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын болушу (бирдиктери)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Жеке компьютерлердин саны	153697	166801	175320	178167	190300	203315
Лицензиялык типтүү программалык каражаттар	14902	13855	17293	17367	16087	21313
Локалдык эсептөө тармактары	7805	8883	7553	7682	7927	8290
Адистештирилген программалык каражаттар	10493	8539	10639	9848	9905	10896

Көрсөтүлгөн таблицкага ылайык, талданып жаткан мезгил ичинде персоналдык компьютерлердин саны 32,2%га, колдонулган лицензиялык стандарттуу программалардын саны 43,0%га, колдонулган жергиликтүү компьютердик тармактардын саны базалык жылга салыштырмалуу 6,2%га көбөйгөн [3, Б.20]. Изелдеген 2013-жылдан 2018-жылга чейин адистештирилген программалардын саны 3,8%га көбөйүү тенденциясына ээ.

Экономикалык иштин түрлөрү боюнча Интернет тармагына кирүү чекиттеринин санын карап чыгып, төмөнкүдөй тенденция белгиленди (1-сүрөт) [3, Б. 22].

1-сүр. Экономикалык иштин түрлөрү боюнча Интернет тармагына кирүү чекиттеринин саны (%)

Берилген маалыматтардан, мамлекеттик башкаруу жана коргонуу, милдеттүү социалдык камсыздандыруу жаатында эң көп Интернетке кирүү чекиттери колдонулган - 20,5%, чөйрөсүнө 16,9% туура келет, каржылык ортомчулук жана камсыздандыруу колдонулган деген тыянак бардыгы болуп 14,9% кирүү чекиттери чыгарууга болот. Саламаттыкты сактоо жана калкты социалдык жактан тейлөө чөйрөсү 5,8%ды, кесиптик, илимий жана техникалык иш - 7,1%ды түзөт. Дүң жана чекене соода, унаа жана мотоциклдерди оңдоо 8,1% түзөт. Маалымат жана байланыш 6,1% ээлейт, ал эми кайра иштетүү тармагында кирүү пункттарынын саны 4,1% түзөт. Калган тармактарда упайлардын маанисиз пайызы бар - Интернетке кирүү мүмкүнчүлүгүнүн 2% дан азы [3, Б.22].

Кыргыз Республикасында санарип экономикасы 2016-жылдан бери жигердүү өнүгүп келе жатат. 2018-жылы көптөгөн тармактар өз ишмердүүлүгүндө санарип технологияларды жана Интернетти жигердүү колдоно башташты, бул 2017-жылга салыштырмалуу ишканалардын санын 2103 даанага, же жалпы республика боюнча 9,5% га экономиканын төмөнкү тармактары көбөйтүүгө мүмкүнчүлүк берди: кайра иштетүү өнөр жайы - 54,4%га, же 501 ишкана, суу менен камсыздоо, тазалоо, таштандыларды тазалоо жана экинчи чийки заттарды алуу жаатында - 4,8%га, дүң жана чекене соода; автомобилдерди жана мотоциклдерди оңдоо - 105,4%га, же 97 ишкана. Транспорт иши жана жүктөрдү сактоо 21,7%, же 163 ишкана. Маалымат жана байланыш 4,6% га же 61 ишканага. Кыймылсыз мүлк менен операциялар 9,9% га. Кесиптик, илимий жана техникалык иш-чаралар 2,2%га, анын ичинде изилдөө жана тажрыйба-конструктордук иш - 40,0%га. Административдик жана көмөкчү иш-чаралар 24,6%га. Мамлекеттик башкаруу

жана коргонуу; милдеттүү социалдык камсыздандыруу 8,8%га же 400 ишканага. 9,3%га же 349 ишканага билим берүү. Саламаттыкты сактоо жана калкты социалдык жактан тейлөө 42,5% га же 545 ишканага. Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу - 4,3%. Башка тейлөө иш-аракеттери - 1,0%.

Өз веб-сайттарын колдонгон компаниялардын санын эске алганда, 2013-жылдан бери компаниялардын саны дээрлик эки эсеге же 91,8%га көбөйгөндүгүн белгилей кетүүгө болот, өз ишинде веб-сайттарды колдонгон компаниялардын эң көп саны Бишкек шаарына туура келет - 65, 2018-жылы 9% (2.2.5-табл.) [40, Б. 31].

4-таблица

Жеке веб-сайттардын саны (бирдик)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Жеке веб - сайттардын саны-бардыгы						
Кыргызстан Республикасы	998	1443	1478	1625	1717	1915
Баткен областы	28	36	94	95	57	65
Джалал-Абад областы	39	77	62	76	84	93
Иссык-Көл областы	38	52	46	57	67	78
Нарын областы	16	31	42	46	46	46
Ош областы	7	9	20	30	40	33
Талас областы	13	21	30	34	38	63
Чүй областы	70	110	95	109	148	171
Бишкек шаары	730	1042	1026	1096	1135	1262
Ош шаары	57	65	63	82	102	104
Онлайн кызмат көрсөтүүлөрдүн саны						
Кыргызстан Республикасы	232	621	668	877	948	981
Баткен областы	2	27	46	52	49	60
Джалал-Абад областы	8	48	27	45	48	49
Иссык-Көл областы	17	32	20	31	39	35
Нарын областы	5	19	17	15	14	14
Ош областы	2	2	2	13	15	11
Талас областы	2	18	23	24	24	18
Чүй областы	13	26	26	28	35	43
Бишкек шаары	169	418	471	638	689	713
Ош шаары	14	31	25	29	33	38

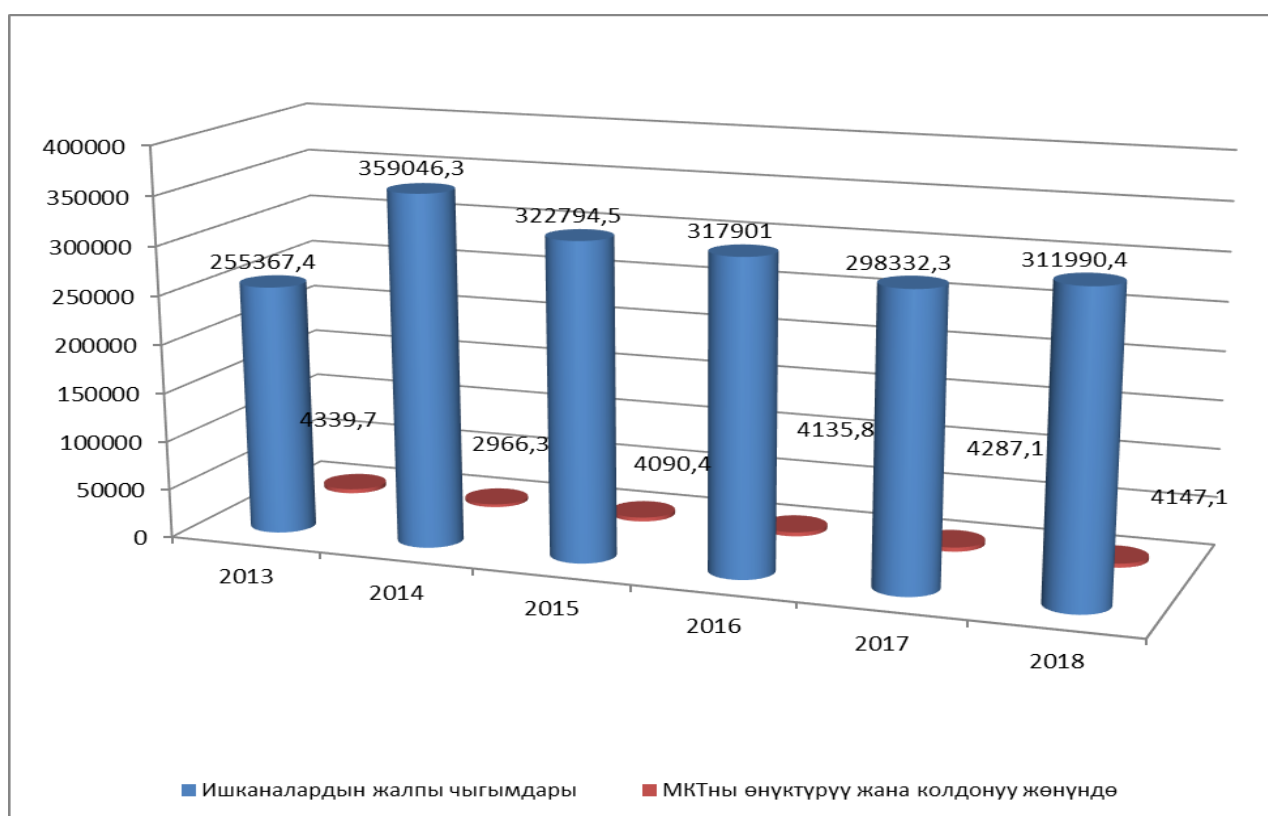
Кыргызстанда онлайн кызматтарын көрсөтүү жаңы гана өнүгүп келе жатат. Эгерде 2013-жылы мындай кызматтарды көрсөткөн компаниялардын саны 232 бирдикти түзсө, 2018-жылга карата ал төрт эседен ашык көбөйүп, 981 бирдикти түздү, алардын эң көп саны (713 бирдик) Бишкек шаарында жайгашкан [11, Б. 60]

Электрондук почтанын болушу, ошондой эле республикада маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын колдонулушун жана санариптештирүү процессинин өнүгүшүн көрсөтөт. Берилген маалыматтардын натыйжасында республикада электрондук почта кутуларынын саны 79,4%га көбөйгөндүгүн белгилөөгө болот. Ушундай эле тенденция республиканын региондору үчүн мүнөздүү, эң көп электрондук почта ящиктери Бишкек шаарында (5-табл.) [1, Б. 29].

Электрондук почта ящиктеринин саны (бирдик)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Кыргызстан Республикасы	3369	4367	4778	5279	6047	6833
Баткен областы	133	246	248	229	275	303
Джалал-Абад областы	353	406	440	424	603	670
Иссык-Көл областы	183	318	366	326	417	569
Нарын областы	103	155	191	172	213	208
Ош областы	176	240	267	283	341	380
Талас областы	143	179	198	215	236	380
Чуй областы	362	489	550	504	763	908
Бишкек шаары	1727	2040	2212	2775	2695	2818
Ош шаары	189	294	306	351	504	597

Кыргыз Республикасында санариптик экономиканын өнүгүү деңгээлин аныктоо үчүн, каржылоо булактары боюнча маалыматтык-коммуникациялык технологияларды өнүктүрүүгө жана пайдаланууга чыгымдардын үлүшүн карап чыгуу керек. Ишканалардын жана уюмдардын жалпы чыгымдарында МКТны пайдаланууга кеткен чыгымдардын үлүшү 2,0% дан төмөн (2013-жылы - 1,7%, 2018-жылы - 1,3%) [1, Б. 16-17].

2- сүр. Ишканалар жана уюмдар тарабынан МКТ өнүктүрүүгө жана колдонууга чыгымдардын динамикасы (млн. сом)

Корутунду. Заманбап санарип инфраструктурасы мамлекеттин, жеке сектордун жана калктын өз ара аракеттенүүсү үчүн жаңы аянтчаларды түзөт, мамлекеттик кызмат

көрсөтүүлөрдүн сапатын жогорулатат, социалдык интеграцияны кеңейтет жана жумушка орношууга жаңы мүмкүнчүлүктөрдү түзөт, санариптик бизнести жана ишкердикти өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

Адабияттар:

1. Аскарлова А.К., Жолболдуева Д., Ражабалиева Информационно-коммуникационные технологии как процесс внедрения цифровизации в КР//Вопросы экономики и права.- 2019.-№8 (134).- С.55-61.
2. Аскарлова А.К., Жолболдуева Д., Орозова Ч.С.Вопросы исследования рынка труда в условиях цифровой экономики//Инфокоммуникационные технологии: актуальные вопросы цифровой экономики. Сборник научных трудов I Международной научно-практической конференции. Екатеринбург, 2021. С. 272-276.
3. Оценка уровня цифрового развития в Кыргызской Республике.- Аналитический обзор.- Б.-2019.-55 с.